

350
K 54

TANULMÁNYOK

Kiss István:

A KÖZIGAZGATÁS ÉS AZ EMBEREK c. tanulmány létrejötte és hatása

Az emlékezés kútjának félévszázados mélyéből felfakadó élményként kívánok beszámolni a "Közigazgatás és az emberek" c. tanulmány /1/

- létrejöttének előzményeiről,
- elkészítésének körülményeiről és menetéről, és végül
- mintegy utóéletként a máig ható következményeiről.

1. Az előzmények

A tanulmány létrejöttének előzményeként figyelembe vehető szálak közül a legjelentősebb - mondhatnám vezető - szál visszanyúlik MAGYARY Zoltán életművének a huszas évek végi, illetve a harmincas évek eleji szakaszához. A hazánkat is érintő világgazdasági válság következtében a már akkor is szövevényes és kusza magyar közigazgatás egyszerűsítésének az igényét az akkori kormányzat elsősorban takarékosági célzattal és intézkedésként vetette fel. Az erre a célra összhívott tárcaközi bizottságba a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium MAGYARY Zoltánt küldte ki. A korabeli magyar tudomány nagyüzem, továbbá az egyetemi igazgatás megszervezése körüli munkája, költségvetési áttekintése és egyéb képességei folytán erre a szerepre az ő személye volt a legalkalmasabb. A bizottság tétova, koncepció nélküli tevékenysége arra készítette, hogy a mellékes kérdéseken való nyargalás helyett a figyelmet a lényegre: a magyar közigazgatás gazdaságosságának és eredményességének - ma talán úgy mondanók - a hatékonyságának a mikénti megteremtésére terelje az akkori miniszterelnökhöz intézett emlékiratában.

Ennek az eredménye lett a közigazgatás racionalizálásával megbízott kormánybiztosi kinevezése. Ebben a minőségében mélyreható vizsgálatokat indított el és hamarosan arra a meggyőződésre jutott, hogy felszínes és látszat intézkedések helyett a közigazgatás gyökeres átalakítására, korszerűsítésére van szükség, hogy feladatának: a közönség kiszolgálásának és körülményei megjavításának eleget tudjon tenni. Ez a megközelítés azonban korántsem tetszett a hatalom akkori birtokosainak, akik MAGYARY célkitűzéseinek a megvalósítása elé egyre több gátat emeltek. Ezért elhatározta, hogy reformtörekvéseit - kormánybiztosi megbízatásáról lemondva - az időközben elfoglalt egyetemi katedrájáról igyekszik megvalósítani. Mégpedig a közigazgatás felülről, belülről és alulról való minél alaposabb tanulmányozásával, továbbá eszméinek a tanszéke mellett szervezett Magyar Közigazgatástudományi Intézetten és ennek munkaközösségén keresztül történő terjesztésével és esetleg erre alkalmas területeken történő kezdeményezésekkel.

Célkitűzéseinek megvalósításához számos ösztönzést és egyben egyfajta lehetőséget is biztosított a Rockefeller alapítvány meghívása, hogy vendégprofesszorként tanulmányozza az északamerikai Egyesült Államok közigazgatását és egyben anyagi támogatást is adott az Intézet könyvtárának megalapításához és első kiadványainak megjelentetéséhez.

Az előzményekhez tartozó második szálként és egyben általános háttérként a harmincas években kibontakozó falukutató mozgalom vehető figyelembe. A már említett világgazdasági válság, valamint az az egyre inkább felébredő belátás, hogy a magyarságnak a maga életét mégiscsak az első világháború utáni országhatárokon belül kell leélnie, egy többé-kevésbé befelé való fordulást, saját magunk jobb megismeréséhez vezető útkeresést indított el. Ennek a következményeként bontakozott ki

- egyrészt többé-kevésbé a hivatalos tudomány részéről az un. magyarságtudomány művelése

Móricz Zsigmond Városi Könyvtár - Tata

HÍVŐTÖRTÉNET

SZEKFÜ Gyula és mások által

- másrészt a legkülönbözőbb oldalokról elinduló falukutatás, kezdve a huszas években STEINECKER Ferenc által kezdeményezett községi monográfiáktól, különböző egyéni próbálkozásokon keresztül, a népi írók mozgalmáig és a Magyarország felfedezése című, de félbeszakadt sorozat megindításáig.

A harmincas évek minden kezdeményezését figyelemmel kísé-
rő MAGYARY Zoltán - a maga elsősorban szervezési szemléletéből
kiindulva - felfigyelt a falukutatás lehetőségeire, de ugyan-
akkor annak az általa érzékelt hiányosságaira is. Ez irányú
gondolatait többé-kevésbé szabadon tolmácsolva úgy fogalmaz-
hatom meg, hogy

- egyrészt nem lehet a falut és annak prob-
lémáit csupán egy falu tükrében megismer-
ni, hanem csak azzal a hozzá legközelebb
eső várossal együtt, amelynek a tájegysé-
gbe tartozik;
- másrészt a közigazgatás széles körű szere-
pénél fogva nem lehet, sem a falut, sem a
várost a közigazgatás nélkül - annak a
figyelmen kívül hagyásával - vizsgálni,
mert a teljesen tiszta kép nyeréséhez
szükség van a közigazgatás szerepének fel-
tárására is.

Nagyjából így alakult ki benne az a meggyőződés, hogy a köz-
igazgatás már említett alulról - az emberek, a közönség ol-
daláról - való vizsgálata a legcélszerűbben csak egy kisebb
tájegység: egy kisváros és az általa összefogott községek,
vagyis egy járás együttes feltárásával oldható meg.

Ennél a pontnál kell egy rövid pillantást vetnem, mint-
egy harmadik szálként saját magam bekapcsolódására is.

MAGYARY Zoltánnal ui. nem egyetemi előadásainak a hall-
gatójaként, hanem már államtudományi doktorként kerültem
kapcsolatba.

Államtudományi doktori értekezésemet a magyar tanya-
kérdésről írtam még 1929-ben. A tanyakérdéssel ezt követő-
en különböző lapokba és folyóiratokba írt cikkeimmel tovább-
ra is foglalkoztam. Jogtudományi doktorátusomra való készü-
lés közben kerestem fel, az akkor még kormánybiztosi tisztet
is betöltő MAGYARY Zoltánt, hogy megkérdezzem tőle: mi a vé-
leménye a tanyai közigazgatásról, mint a közigazgatás racio-
nalizálásának egyik problémájáról? Válaszul megbízott egy a
tanyai közigazgatásról szóló tanulmány elkészítésével, amit
1932-ben az intézetének kiadványaként meg is jelentetett. /2/
Egyben meghívott az Intézetébe és így életünk közel másfél
évtizedre összekapcsolódott. Markáns határozottságával - az
állásnélküli diplomások korát éltük - a hónom alá nyúlt és
mivel én elsősorban a tanyakérdéssel kívántam továbbra is
foglalkozni, elhelyezett a szegedi tanfelügyelőségen, mint
ösztöndíjas gyakornokot.

Amerikai útjáról való beszámoló kapcsán egy ízben emlí-
tést tett az ott szokásos ténymegállapító módszerről, amely-
lyel egy-egy kérdést igyekeznek feltárni és a megoldásra elő-
készíteni. Ez a módszer engem eléggé érdekelt és így MAGYARY
támogatásával az 1933. évi nyári szabadságomat arra használ-
tam fel, hogy Csongrád megyei város közigazgatásáról össze-
gyűjtsem egy ténymegállapító tanulmány megírásához szükséges
adatokat. Maga a tanulmány 1935-ben jelent meg. /3/ Ugyanek-
kor fogtam hozzá Szeged tanyai közigazgatásának a feltárá-
sához, ami bő kivonatokban később a Közigazgatástudomány c.
folyóiratban jelent meg. /4/

Fenti módszertani kísérleteknek tekinthető tanulmánya-
imra való tekintettel MAGYARY 1936-ban - már mint tanügyi
fogalmazót - felhelyezett Budapestre és szolgálattétel-
re beosztott az intézetébe, ahol első feladatként egy a
Tatai járás közigazgatásáról írandó ténymegállapító tanul-

mány elkészítésével bízott meg.

Így jutottunk el az előzmények negyedik szálához, jelesül ahhoz a kérdéshez, hogy miért is esett egy ilyen tanulmány megírásával kapcsolatban a Tatai járásra a választás? MAGYARY Zoltán 1888. június 10-én Tatán született. Katonatiszt édesatyja máshová történő vezénylése miatt azonban iskoláit Pécsen és Budapesten végezte. Törzsökös tatai lány édesanyja révén azonban kapcsolatai továbbra is megmaradtak Tatával. Közlekedési érdeklődése Tata és környéke iránt csak 1935-ben ébredt fel egy itteni nyaralása során. Az akkor még Tatából és Tóvárosból álló és összeépült kistájcentrumot és annak környékét nemcsak szubjektív, hanem objektív okok miatt is alkalmasnak találta arra, hogy a közigazgatás és az emberek viszonyát ebben a térségben tanulmányozza és tanulmányoztassa, hogy megfelelő anamnézis után elkészíthesse azt a diagnózist, amely lehetőséget nyújt mintegy terápiaként a gyakorlati közigazgatáspolitikai tevékenysége megvalósítására.

És ezzel jutottunk el az előzmények ötödik, de talán az elsővel vetekedő fontosságú szálához, ti. ahhoz, hogy ez a térség mindenképpen alkalmas volt erre a célra, mert

- egyrészt: rendkívül változatos természeti és gazdaság-földrajzi adottságainál, népességének heterogén anyanyelvi, vallási, foglalkozási összetételénél fogva - a tanyakérdés kivételével - az akkori ország minden problémája itt megtalálható. Volt itt mezőgazdasági és bányavidéki "ipari" hitbizomány, viszonylag jómódú és teljesen szegény falu, közlekedési központként is jól funkcionáló kistájcentrum és a közlekedéstől teljesen elzárt falu és így tovább;

- másrészt a járás közigazgatásának akkori vezetője REVICZKY István főszolgabíró megértéssel fogadta a kezdeményezést és azt lehetőségeihez képest támogatta is,

- végül utoljára, de nem utolsó sorban ez a térség Budapesthez való közelsége, de a főváros közvetlen vonzásterületén kívüli volta miatt is alkalmasnak tűnt egy olyan mintaterület kialakítására, amelyben részben már menetközben, részben pedig megfelelő tevékenység alapján néhány év múltával - a helyszínen, a valóságban mutatható ki, hogy szívsós, céltudatos munkával mit tehet a közigazgatás még az akkori korlátok között is az emberekért, ha egyáltalában akar azok sorsán javítani és ha olyan viszonyokat akar teremteni, hogy azok ragaszkodjanak is hozzá.

2. A tanulmány elkészítése

A már említett ténymegállapító tanulmányokkal a metodika előkészítése többé-kevésbé már adva volt, bár azok tapasztalatai alapján kisebb módosítások is szükségessé váltak, mind a közigazgatás alapjait, mind pedig annak szervezetét, működését és költségeit illetően. A korábbi ténymegállapító tanulmányokkal szemben ui. mennyiségi és egyben minőségi eltérést jelentett, hogy míg azok egyetlen városra, illetőleg csak egy város tanyai közigazgatására terjedtek ki, itt már nemcsak egy magasabb igazgatási egység tíl. a járás, hanem az azt alkotó rendkívül változatos összetételű községek igazgatását is egyszerre kellett vizsgálat alá venni, ami már önmagában is meghaladta egy ember szellemi és munkakapacitását. A metodika módosításán felül pedig igen részletes technikai és egyben személyi előkészítő, egyszóval szervező munkára volt szükség.

A munka első lépéseként MAGYARY Zoltán a rám váró feladat felvázolása közben egy kis helyi levegőszippantásra - egy előzetes terepszemlén - végigvitt a Térségben. Ekkor voltam először Tatán és mindjárt a szívemhez nőtt csobogó patakjain kelepelő malmaival, a várral, az Angolkertben még ott csillogó forrásokkal, a Csekével és az Üreg tóval.

Ezután a bejárás után került sor technikai előkészületeként a központilag beszerezhető adatok /KSH községi kartonok, községi költségvetések, térképek, stb./ előzetes beszerzésére, a helyszíni adatgyűjtés felvételi lapjainak és alap-térképeinek a megszerkesztésére és sokszorosítására, továbbá a helyszíni felvétel forgatókönyvének a felvázolására.

Ezzel párhuzamosan került sor a személyi előfeltételek biztosításaként a közreműködő munkatársak kiválasztására. A szükséges rutinmunkák elvégzésére MAGYARY Zoltán három egyetemi hallgatóját JELLINEK Győzöt, MAJOR Lászlót és TERNÁK Gábort választotta ki. Az élet különböző ágainak a feltárására pedig szokás szerint az érintett kormányzati, illetőleg tudományágak vezető képviselőitől TELEKI Páltól, GYÓRFFY Istvántól, JOHANN Bélától és másoktól kért és kapott megfelelő fiatal szakembereket, földrajzozsokat, néprajzosokat, tiszti orvost, szociográfust, történészt. Ezeket a munkatársakat a felvétel megkezdése előtt részben együttesen, részben külön-külön tájékoztattuk az elvégzendő feladat célkitűzéseiről és a velük kapcsolatos elvárásokról.

Az előkészítő munka végiggondolását még Szegeden kezdem meg. Majd az Intézetbe való berendelésem után Pesten folytattam, amiben segítségemre volt a már említett egyetemi hallgatókon kívül az Intézetben ideiglenesen foglalkoztatott állásnélküli diplomásként ANTAL Sándor építész.

A felvételi munkák elvégzésére zömmel 1936 nyarán került sor. Ennek első lépéseként a főszolgabírói hivatalban REVICZKY István elnöklete alatt tartott jegyzői értekezleten MAGYARY Zoltán ismertette a munkálatok célkitűzéseit, bemutatta a munkatársakat, majd a technikai részleteket és a munkálatok menetrendjét beszéltük meg.

Adatszolgáltatóink minél kisebb terhelését tartva szem előtt a már említett egyetemi hallgatók a jegyzői irodákban két-három napot töltöttek és az előre elkészített

nyomtatványokon rögzítették a különböző nyilvántartások adatait. Munkájuk beindításakor ott volt MAGYARY Zoltán is, már csak azért is, mert az egyik jegyzői irodából a másikba való átszállításukat saját kocsiján bonyolította le. Ugyanakkor tette fel minden jegyzőnek szokásos teszt-kérdését: mi a nyoma a község életében annak, hogy idejében őt és nem egy másik jelöltet választották meg tisztiségére? Az elég meghökkentő kérdésre a válasz nem egy esetben csak dadogás volt. Szép számmal akadt azonban olyan válasz is, amely az akkori idők között többé-kevésbé jelentősnek számító községfejlesztési tevékenységről számolt be.

A rutin munka beindítása után én próbáltam meg ugyancsak a jegyző, illetőleg az előjárók kikérdezésével feltárni a község szervezeti felépítését, közelebről azt, hogy milyen községi és egyéb felügyelet alatt működő intézmények és létesítmények vannak. Nem egyszer úgy kellett rákérdezniem, hogy hát ez vagy az van-e vagy nincs? A beindítások közötti napokban jómagam a főszolgabírói hivatal, az emellé dekoncentrált szervek, illetőleg a bányatelep feltárását végeztem. Itt a bányatelep vezetősége által bemutatott jóléti intézmények, bányászlakások és az ótelepi barakkoknak a saját felderítése utáni egybevetésével állapítottuk meg azt a kötetben csak körülírással közölt tény, hogy van kis hazugság, nagy hazugság és bányászjólét Tatabányán.

A felkért szakértő munkatársak - az egyébként közösen kialakított program alapján - vizsgálták a maguk szakterületét. Így elsősorban levéltári és egyéb kutatásokkal tárta fel a járás történetét KRING KOMJÁTHY Miklós. A tatabányai fajansz történetét pedig RÉVHELYI Elemér, aki eredményeit külön kötetben publikálta. /5/ NYÁRY András tisztiorvos egyedül, illetőleg a körorvosok bevonásával járta be a járás településeit, falvait és a gazdasági cselédek lakás és környezetegészségügyi követelményeinek a felmérése végett annak uradalmát, kivéve a

Remeteséget, ahová az Esterházy uradalom nem engedte be-
lépni. A lakások környezet-egészségügyi viszonyait, az
1930-as népszámlálás ósanyaga, az iskolás gyermekek
egészségügyi és táplálkozási körülményeit pedig a tan-
személyzet közreműködésével kitöltésre kerülő 10 000
kérdőív kibocsájtásával vette vizsgálat alá.

ELEK Péter gazdaságföldrajzos GUNDA Béla néprajzosa-
val együtt és gyalog járták be a járást. FÉL Edit pedig
szintén néprajzusként Kocsot vette részletesebb vizsgá-
lat alá, amelynek eredményeit a kötetben felül külön ki-
adványban is publikálta. /6/ HILSCHER Rezső szociográfus
pedig a bányászlakosság életkörülményeit tanulmányozta
személyes beszélgetésekkel, illetve közel ötszáz család-
ra kiterjedő részletes adatfelvételezéssel.

A feldolgozás és a zárójelentés elkészítése három
évet vett igénybe. Az információk kiegészítésére jóma-
gam és a munkatársak több ízben is felkeresték a járást.
Részint ezzel a céllal, részint pedig az időközben meg-
indult mintajárássá történő fejlesztéssel kapcsolatban.
Így ELEK Péter, GRÖBER Gyula és LOVÁSZ László gazdasági
tanárjelöltekkel a térség egészét bejárva vették fel
1 : 25 000-es léptékben a termelés intenzitásának a tér-
képét; CSIKY János pedig a negyvenes évek elején készí-
tette el - a volt népfőiskolások bevonásával - a járás
szintén 1 : 25 000-es léptékű kémiai térképét. /7/

Az egyes szakemberek a maguk anyagát saját maguk dol-
gozták, illetve dolgoztatták fel, mint pl, NYÁRY András
az iskolásgyermekek viszonyait az OKI Powers-rendszerű
statisztikai gépein. A feldolgozás során nagy súlyt he-
lyeztünk a térbeli eltérések és összefüggések - részben
különböző léptékű kartogramokon, részben pedig külön-
böző megoldású pont- vonal stb. diagrammokon történő -
feltárására. Az ezeket bemutató ábrákat a kötet mellék-
leteként külön fizetett egyetemi hallgatók rajzolták
meg élükön VALENTINY Károly-lyal. A résztanulmányokat,

valamint az általam készített alaptanulmány egyes feje-
zeteit a munkatársak, valamint professzoraik és egyéb szak-
értők bevonásával a Magyar Kutató Intézet munkaközösségében
tartott előadások kapcsán ismertettük. A vita eredményét a
végső kézirat elkészítése során hasznosítottuk. Az ábrák és
a térképek szerkesztését és tervezését ELEK Péter és Jórészt
magam végeztük. Megemlítendőnek tartom, hogy azok megtekin-
tésére - munka közben - egy alkalommal TELEKI Pál is felke-
resett tanítványaival egyes ábrázolástechnikai megoldások
megismerése végett. A feldolgozás kapcsán a munkálatokról
tudomást szerző VIDA Jenő a MÁK főrésztvevője és vezérigaz-
gatója is érdeklődött a bányával kapcsolatos eredményeink
iránt. Ez alkalommal jegyezte meg - fülem hallatára -, hogy
számára "a legjobb lenne, ha a bányát üvegburra alá helyez-
hetné, hogy oda engedélye nélkül senki se tehesse be a lábát".

3. A kötet utótörténete

A kötet megírását a közigazgatás és az emberek közti
kapcsolatok feltárása mellett, sőt bizonyos mértékig azon
túlmenően is az motiválta, hogy

- egyfelől megbízható alapot teremtsen a tér-
ség mintajárássá való fejlesztéséhez;
- másfelől pedig rögzítse a fejlesztési tevé-
kenység megkezdése előtti állapotokat, hogy
így egy-két évtized múltával pontosan fel-
lehesen mérni annak az eredményeit.

A mintajárássá való fejlesztés első lépései már a fel-
dolgozás alatt, sőt részben az adatgyűjtéssel párhuzamosan
megindultak. A Térség említett bejárásait MAGYARY Zoltán
egyben arra is felhasználta, hogy felkutassa és részben vá-
sárlásból, részben önkéntes felajánlásokból eredően össze-
gyűjtse elsősorban azt a kerámia és fajansz gyűjteményt,

amelyet a volt Piarista Rendház két szobájában és annak egyik folyosóján berendezett múzeumban helyezett el. Erről egyébként külön kiadvány is beszámolt. /8/ Ennek a gyűjteménynek egyes darabjait /az egyik Epitáfiumot, valamint festett faszobrokat/ MAGYARY Zoltán megbízásából és költségére nékem volt szerencsém megvásárolni. A mintajárási törekvések során a faluvezetők képzésére először BENDA Kálmán, majd a már említett GRÜBER Gyula vezetésével és az Intézet munkatársainak a közreműködésével megindult a Tatai Népfőiskola. Ugyanennek a kapcsán került sor 1938-ban Tata és Tóváros községek egyesítésére, a volt tóvárosi községháza épületében járási egészségház megszervezésére. Majd a mai Jávorka Sándor Mezőgazdasági Szakközépiskola elődjét képező téli gazdasági iskola megindítására. A két község egyesítése több városrendezési intézkedés megtételét tette lehetővé. Így a Tatát és Tóvárost egymástól elválasztó uradalmi területen az Új út, a mai Vörös Hadsereg útjának a megnyitását; a tatai plébánia-templom előtti térség rendezését; több, részben ma is álló köztéri szobor felállítását; Tata első városrendezési tervének az elkészítését. Ennek programját közvetlenül az egyesítést követően "Mi lesz Tatatóváros a jövőben?" címmel MAGYARY Zoltán választa fel, /9/ aki egyébként a saját költségén tétetett órát az Országgyűlés téri Haranglábra.

Ugyancsak a mintajárási törekvések eredménye volt a községi belterületek nagyrésznének villamosítása és jó ivóvízű ún. Zöldkeresztes kutakkal való ellátása, továbbá a Várgeszttest Vértessomlóval összekötő utak kiépítése, a Dunaalmás-Tatai út vonalvezetésének kiigazítása, stb.

Tehetséges tatai fiatalok egyetemi tanulmányaik elvégzését tette lehetővé MAGYARY. Az általa alapított Tatai Piarista Öregdiákok Szövetsége támogatásával ingyenes kollégiumi férőhelyet biztosított, a hallgatók tanulmányait személyesen figyelemmel kísérte.

Jelentős kezdeményezés volt a népfőiskola hallgatók

segítségével a termelési és kísérletező körzetek megvalósítása. Ezek a háborús viszonyok között is, a kisparasztok tagosítatlan határban lévő földjein már működésük második, harmadik évében 50 - 100 %-os terméstoppletet értek el. E törekvésekbe bekapcsolódott a kísérletező körzetekben különböző /házépítési, háziipari, stb./ akcióin keresztül a Komárom Vármegyei Közföldügyi és Gazdasági Szövetkezet, valamint a Hangya Szövetkezeti Központ számos akciójával.

A nagy reményekkel kecsegtető munkálatok folytatását kettétörte a háború és elsősorban MAGYARY Zoltán Héregben 1945. március 24-én bekövetkezett halála. A modellterülettel alakítás gondolata azonban vékony szálakon át továbbra is fennmaradt. Így elsősorban az annak idejében gazdasági felügyelőként a mezőgazdasági munkálatok összefogására idehelyezett KÖRÖSSY József tevékenységén keresztül, aki úgyszólván 1986-ban bekövetkezett haláláig töretlen és lelkes munkával vett részt a térség és az itteni eredmények propagálásával annak komplex meliorációs és környezetvédelmi modellterülettelé válásában. /10/

A kötet módszerének továbbgyűrűzéseként elsőnek még a feldolgozás ideje alatt a Táj- és Népkutató Központ 1938. évi kiállítását kell megemlítenem. /11/ Ennek a legexponáltabb részeit annak idején ELEK Péterrel együtt magam készítettem el. A kiállításon - MAGYARY Zoltán rendezésében - külön teremben szerepelt a közigazgatás egyéb problémáival együtt a tatai munka anyaga is. A kiállítást éles nagybirtok és nagytőke ellenes tendenciája miatt az akkori uralkodó körök nyomására idő előtt bezárták és a Táj- és Népkutató Központot feloszlatták. /12/ A kiállítással és annak anyagával teljes mértékben szolidaritást vállaló MAGYARY Zoltán sorsa pedig a rendszer urai részéről a félreállítás és az agyonhallgatás lett. /13/

A kötet módszerével került sor a mintajárási törekvésekben oly nagy mértékben részt vállaló Komárom vármegyei Közföldügyi és Gazdasági Szövetkezet munkájának az előkészíté-

tésére is. A módszer alkalmasságát igazolja, hogy a központi adatforrások illetően feldolgozásával kialakított ún. papírforma alapján - amelyet jórészt a munkálatokba bekapcsolódott SZANISZLÓ József dolgozott ki - az egyes községek gazdasági-társadalmi problémáit elég nagy, kb. 90-95 %-os pontossággal tudtuk felvázolni, amint arról még szintén a tulajdonképpeni tevékenység megkezdése előtt a megye községeinek a bejárásával győződünk meg. Erről a munkálatról egyébként a Szociális vármegye című intézeti kiadvány számol be. /14/

Ugyancsak a módszer továbbvitelekiént említhető a Magyar Közigazgatástudományi Intézet községi részletességű kb. fél-száz témára kiterjedő térképsorozata és ezen belül a falvak és a kistáj központok közötti összekötő láncszemet jelentő ún. helyi centrumok - ma úgy mondanok, hogy kiemelt első-fokú központok-kiválasztása is, amely a településfejlettség mérésének módszertani kidolgozásáig vezetett el. /15/

Amint már korábban is jeleztem, a kötet elkészítésének egyik szempontja az volt, hogy egy-két évtized elteltével, annak újbóli elkészítésével fel lehessen mérni az időközben bekövetkező fejlődés tényeit. Az események azonban ennek az adósságnak a teljesítését elég soká késleltették, bár maga a gondolat többször felmerült. /16/ Végül is a volt MAGYARY tanszék jogutódját képező ELTE Államigazgatási Jogi Tanszék és vezetője BERÉNYI Sándor támogatásával mód nyílt a közigazgatás és az urbanizáció közti összefüggéseknek a Tatai-medence városi tájja alakulásának a tükrében történő tanulmányozására /17/, párhuzamosan a városkörnyéki községek igazgatási kérdéseinek ugyanebben a térségben történő tanulmányozásával. /18/ Ez a két tanulmány ismét közigazgatási modellként állítja elének a térséget. /19/

A városi tájja alakulás vizsgálatának kapcsán jómagamnak - ha nem is a hajdani ifjúkorom lelkesedésével és lendületével, de legalább annak némi utánérzésével - sikerült egy pillantást vetnem arra a nagyarányú fejlődésre, amely

időközben a Tatai-medence városiasodásának fejlődési tényezőiben: a

- természeti adottságokban, a termelőerők kiépítettségében, az országos anyag-, személy és információ áramlási rendszerekbe való bekapcsoltságában és utoljára, de nem utolsó sorban népességében, valamint a fejlettségi jellemzőiben,
- a települési viszonyokban, a kommunális, illetőleg a közintézményi ellátásban és az egyes igazgatási egységek szerepkörében

és mindezek által a térség közigazgatásának szervezetében és működésében egyaránt bekövetkezett.

Ennek a fejlődésnek az arányaira jellemző, hogy az egyes elemekben bekövetkezett változások mérése sokkal egyszerűbb volt a bekövetkezett feleződések, kétszereződések számával, mint a tízszeres, vagy nem egyszer százszoros indexszámokkal.

Ugyanakkor azonban a problémák is jelentős mértékben megnövekedtek, még pedig mennyiségileg és minőségileg egyaránt. Annak idejében súlyos közigazgatási problémát jelentett a négy bányaközség /Alsó- és Felsőgalla, Bánhida, Tatabánya/ egyesítése és várossá nyilvánítása, ami csak a feudálkapitalista korlátok leomlásával vált lehetővé. Ma viszont probléma a három város Oroszlány, Tata, Tatabánya és környékének a jelenleginél fokozottabb együttműködése és a jelentős mértékű tájterhelés miatt a szintén megindult környezetvédelmi tevékenység további fejlődése. A három város és környéke együttműködésének a fejlesztésével a Tatai-medence az agglomerációs térségek közigazgatási mintaterületei, a környezetvédelemmel pedig ugyancsak környezetgazdasági modellterületi szerepe fejlődhetne ki az annak rendje módja szerinti - egyébként a szakmai turizmust nagymértékben elősegítő - bemutató területi és konzultációs központi szerepkörre.